

Wat is een plaag?

In het juni/julinummer van dit Vakblad verscheen het jaarlijkse artikel 'Monitoring van insectenplagen op bomen sinds 1946'. In het redactioneel commentaar vraagt Bea Claessens: wanneer spreek je eigenlijk van een plaag?

Mijn voorgangers hadden het altijd over 'schadelijke' insecten, maar die term heb ik lang geleden afgeschaft, om een verzachtende nuance aan te brengen door de term 'schadelijk' te vermijden. Ik spreek liever over 'plaaginsecten' om het beestje toch maar een naam te geven. Maar ja, wat is een plaag? Die vraag is nog niet zo gemakkelijk te beantwoorden. Volgens Van Dale is een plaag 'iets dat voortdurend hinder veroorzaakt'.

Dan is het natuurlijk weer de vraag wat, en in welke mate, die 'hinder' veroorzaakt. En dan, wat is hinder? Een insectenplaag kan hinder veroorzaken voor de natuur (planten en dieren) en voor de mens in de vorm van economische verliezen of in de vorm van ongemak of ziekteverwekkendheid. Voor de eikenprocessierups is dit laatste het geval. Maar zelfs de eikenprocessierups is geen plaag, stelt Anton Cox in hetzelfde Vakblad. Echter, een rups produceert gedurende de laatste drie vervellingsstadia totaal bijna twee miljoen brandharen. Na het stukwaaien van de nesten raken die haren los uit de lege vervellingshuidjes en dalen neer in de vegetatie. Wekenlang aanhoudende jeuk, bij loonwerkers na het maaien van wegbermen en het opkronen van bomen, is het gevolg. Of jeuk na het niets vermoedend snoeien van een ligusterhaag, spelen op het grasveld, fietsen en wandelen. Het is niet een soort brandneteljeuk en ik kan daar zelf over meepraten. Het is bij veel mensen een kwestie van allergie, veroorzaakt door het eiwit thaumetopoein en de allergische reacties kunnen steeds heviger worden.

Een economisch soort 'hinder' kan ontstaan door het optreden van de letterzetter. Sommige beheerders zien de fijnspar als een waardevolle houtsoort en zullen alles doen om economische verliezen als gevolg van deze plaag (!) te voorkomen, hierin gesteund door de Verordeningen van het Bosschap.

Voor andere grote bosbeheerders is een plotse en omvangrijke toename in de populatie van de letterzetter juist zeer welkom, om in korte tijd percelen fijnspar te laten afsterven daarmee ruimte makend voor natuurlijke ver-

jonging. Dit vanuit de gedachte dat veel naaldbossen onnatuurlijk zijn en omvorming naar een gevarieerd en gemengd bos de voorkeur verdient. Daar hoeven ze niets voor te doen en het levert meteen een enorme massa dood hout op met mogelijkheden voor dood-houtinsecten. Volgens mij is het niet interessant om een discussie te voeren over 'wat is een plaag', want uit het voorgaande blijkt dat over smaak niet valt te twisten. Ofwel: een plaag is een plaag in de ogen van de geplaaide. Veranderende visies op natuurbeheer leveren ook weer een ander oordeel over de rol van insecten als plagers of helpers in bos en natuur.

Veel interessanter is het om te kijken naar insecten als indicatoren voor processen in de natuur. Cruciaal hierbij is de verandering in populatiedichtheden. En daarbij kom ik op de andere vragen die Bea Claessens stelt: is het wel nodig om systematisch insectenplagen te blijven volgen? Wat verandert er eigenlijk en waarom?

Heel toevallig kunnen we daarop een gefundeerd antwoord geven, maar eerst even een voorbeeld. Vele insectensoorten zoals de denpenijlstaart, zijn altijd in hele lage aantallen aanwezig. Maar andere soorten zoals wintervlinders en eikenprachtkever hebben het vermogen om tijdelijk zeer hoge dichtheden te bereiken waardoor eiken kunnen verzwakken en doodgaan. Eind jaren negentig hebben we de eikensterfte gezien als een opvallende gebeurtenis, waarvan zowel onderzoekers als beheerders de ecologische achtergronden willen weten. Dat is onder meer wat we de jaarlijkse monitoring van plaaginsecten beogen - meer kennis van de processen in het bos. We vragen onze 400 vrijwillige waarnemers om opvallende verschillen in insectenpopulaties door te geven. Zo worden er bijvoorbeeld ook gallen gemeld, wanneer die in een bepaald jaar veel aanwezig zijn.

De 'monitoring van insectenplagen sinds 1946' is een van de meest langlopende en continue biologische meetsystemen in Nederland. De hiermee opgebouwde database hebben we pas geanalyseerd. Daaruit bleek dat sommige 'plagen' uit de jaren veertig en vijftig totaal zijn verdwenen terwijl we de laatste decennia te maken hebben gekregen met nieuwkomers uit onder meer Zuid-Europa. Maar in onze analyse hebben we minder naar verschuivingen van soorten gekeken, en meer naar verschuivingen van hun ecologische eigenschappen. Hierbij

bleek dat ei-overwintersaars het de laatste decennia globaal beter doen dan insecten die overwinteren als larve, pop of volwassen insect. Dat lijkt niet opzienbarend, maar dat is het wel. Het is namelijk een sterke aanwijzing dat klimaatverandering een grotere rol speelt dan de effecten van stikstofdepositie of veranderingen in boomsoortensamenstelling en bosbeheer. Dit is allemaal uitgebreid besproken in Alterrapport 856 (ondermeer als pdf te downloaden via www.alterra.nl).

De media (Staatscourant, dagbladen en radio) hebben er uitgebreid aandacht aan geschonken. We gaan er nog een mooi Engelstalig artikel van maken, maar misschien moeten we in dit Vakblad ook maar eens een goede samenvatting geven. In ieder geval blijken opvallende insectenpopulaties juist als gemakkelijk herkenbare indicatorsoort gebruikt te kunnen worden.

Dus Bea, ik denk dat we op dezelfde lijn zitten. Ik wil met de term plaaginsecten absoluut niet suggereren dat het om iets ergs gaat. Ik beschouw ze als soorten die het vermogen hebben om 'uit de band te springen' en die tijdelijk grote populatiedichtheden kunnen bereiken om aldus opvallend aanwezig te zijn. Misschien heb je wel gelijk en moeten we het gewoon anders benoemen: het woordje plaaginsecten afschaffen en vervangen door de term opvallende insecten om voortaan onbevangen naar insecten te kunnen kijken. Beauty lies in the eye of the beholder. ●

Leen Moraal

